

Ірина Ю. Штулер*

МІСЦЕ КУЛЬТУРНИХ ТА СПОРТИВНИХ ІНДУСТРИЙ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

В статті визначено місце культурних та спортивних індустрій в системі національного господарства. Встановлено, що за умови розвитку ринкових відносин і загострення конкуренції культурна та спортивна індустрія можуть отримати конкурентні переваги та сформувати позитивний національний імідж на міжнародній арені. Обґрунтовано напрями державного фінансування у сфері спорту та культури. Визначено частку державних витрат на культуру та спортивну індустрію від загального розміру ВВП у європейських країнах. Доведено економічні ефекти від проведення подій, які відбуваються в рамках культурних та спортивних індустрій. Підтверджено, що культурні та спортивні індустрії – перспективна сфера економічної діяльності, також знаходиться на етапі становлення в Україні. Щоб досягти успіху, країни пропонують різноманітні культурні та спортивні продукти, які змінюють якість і стиль життя. На підставі цього визначено, що важливим і вирішальним фактором підвищення привабливості регіону чи країни є культура та спорт.

Ключові слова: стратегічний розвиток, культурна індустрія, спортивна індустрія, культурний продукт, спортивний продукт, фінансування, механізм взаємодії, баланс інтересів.

Табл. 1. Лім. 12.

DOI: 10.32752/1993-6788-2020-1-230-93-99

Ірина Ю. Штулер

МЕСТО КУЛЬТУРНЫХ И СПОРТИВНЫХ ИНДУСТРИЙ В СИСТЕМЕ НАЦИОНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА УКРАИНЫ

В статье определен место культурных и спортивных индустрий в системе национального хозяйства. Установлено, что при развитии рыночных отношений и обострении конкуренции культурная и спортивная индустрии могут получить конкурентные преимущества и сформировать позитивный национальный имидж на международной арене. Обоснованы направления государственного финансирования в сфере спорта и культуры. Определена часть государственных расходов на культуру и спортивную индустрию от общего размера ВВП в европейских странах. Доказано экономические эффекты от проведения событий, происходящих в рамках культурных и спортивных индустрий. Подтверждено, что культурные и спортивные индустрии – перспективная область экономической деятельности, также находится на этапе становления в Украине. Чтобы добиться успеха, страны предлагают разнообразные культурные и спортивные продукты, изменяющие качество и стиль жизни. На основании этого определено, что важным и решающим фактором повышения привлекательности региона или страны есть культура и спорт.

Ключевые слова: стратегическое развитие, культурная индустрия, спортивная индустрия, культурный продукт, спортивный продукт, финансирование, механизм взаимодействия, баланс интересов.

¹ National Academy of Management, Kyiv, Ukraine.

Iryna Yu. Shtuler

PLACE OF CULTURAL AND SPORTS INDUSTRIES IN THE SYSTEM OF THE NATIONAL ECONOMY OF UKRAINE

The article defines the place of cultural and sports industries in the system of the national economy. It has been established that under the conditions of development of market relations and intensification of competition, the cultural and sports industries can gain competitive advantages and form a positive national image on the international arena. The directions of state funding in the field of sports and culture are substantiated. The share of state spending on culture and the sports industry from the total size of GDP in European countries was determined. The economic effects of holding events that take place within the framework of the cultural and sports industries have been proven. It has been confirmed that the cultural and sports industries are a promising sphere of economic activity, which is also at the stage of formation in Ukraine. To succeed, countries offer a variety of cultural and sporting products that change the quality and style of life. Based on this, it was determined that culture and sports are an important and decisive factor in increasing the attractiveness of a region or a country.

Keywords: strategic development, cultural industry, sports industry, cultural product, sports product, financing, interaction mechanism, balance of interests.

Peer-reviewed, approved and placed: 16.08.2020

Постановка проблеми. Поєднання економіки, культури та спорту може підвищити конкурентоспроможність країни на світовому ринку та забезпечити їй можливість сталого розвитку. Культура і спорт є основними інструментами створення громадянського суспільства та середовища, в якому воно розвивається. Культурна та спортивна галузі є перспективними сферами економічної діяльності в Україні, які перебувають на стадії відновлення [4]. Наразі національна економіка відкрита, динамічна та здатна до самостійного розвитку і повинна бути об'єднана з соціальними, спортивними та культурними сферами. Лише за умови розвитку ринкових відносин і загострення конкуренції культурна та спортивна індустрії можуть отримати конкурентні переваги та сформувати позитивний національний імідж на міжнародній арені. З цієї причини необхідно провести дослідження та аналіз місця культурної та спортивної індустрій в системі національного господарства України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам визначення сутності та місця культурних та спортивних індустрій в системі національного господарства присвячено праці ряду зарубіжних та вітчизняних дослідників та практиків, зокрема: Гасюк І. [1], Лукашук В. [2], Матросова Л. [3], Милян Р. [4], Нікітенко С. [5], Проскуріна М. [8], Рудя Я. [9], Самодай В. [10], Черба В. [10] та інші.

Метою дослідження є визначення місця культурних та спортивних індустрій в системі національного господарства України.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Будучи частиною креативної індустрії, культура та спорт включають традиційне виробництво, високотехнологічну сферу та сферу послуг. Культурна індустрія включає видавничу справу, кіно, музику та звукозапис, відео та комп'ютерні ігри та мовлення (радіо, телебачення). Спортивна індустрія, окрім власне спорту

включає: індустрію розваг (спортивні ставки тощо), індустрію краси (бодібілдинг, тощо), індустрію харчування (біодобавки, жиропоглинаючі продукти тощо), індустрію послуг (тренування, он-лайн конструктори тощо) тощо. Ці види людської діяльності залежать від використання людського потенціалу і можуть приносити прибуток завдяки торгівлі товарами та послугами та використання результатів інтелектуальної власності.

Культура та спорт розглядаються крізь призму нематеріальної спадщини, яка є основним чинником національної ідентичності та основою створення відповідного соціокультурного середовища. Культурне та спортивне середовища, перш за все, є основними джерелами потенційної конкурентоспроможності країни у світовій системі торгівлі [4].

Культурна та спортивна індустрії охоплює дуже широкий спектр економічної та промислової діяльності. Вона включає програми, пов'язані зі сферами спадщини, літератури, журналістики, музики, спорту, розваг, мистецтва, медіа та аудіовізуальних засобів, харчування тощо. Культурна та спортивна індустрії є одним із двигунів зайнятості та каталізаторами регіональної, національної та європейської ідентичності [9].

Перше завдання, яке постає при оцінці місця культурних та спортивних індустрій в системі національного господарства України — це оцінити їх економічну цінність як інноваційного сектору, а також здійснити аналіз структури державних видатків на підтримку та стимулювання культурної та спортивної індустрій. Аналіз національних видатків може визначити пріоритети національної культурної та спортивної політик. Оцінка місця культури та спорту в економіці та їх економічних результатів може виявити потенційні можливості для дослідницького сектору.

За Європейською класифікацією функцій уряду (Classification of the functions of government (COFOG)) виділяють такі основні категорії функцій:

- загальні державні послуги;
- оборона;
- громадський порядок та безпека;
- економічні справи;
- охорона навколишнього середовища;
- житлова та громадська справа;
- здоров'я;
- відпочинок, культура та релігія;
- освіта;
- соціальний захист [12].

Ці категорії розподілені на відповідні групи. До групи «Відпочинок, культура та релігія» включають такі підгрупи:

- рекреаційні та спортивні послуги;
- культурні послуги;
- послуги мовлення та видавничої діяльності;
- релігійні та інші громадські послуги;
- НДДКР відпочинок, культура та релігія;
- рекреація, культура та релігія [12].

Проаналізуємо витрати з державного бюджету на культуру та спорт у 2017-2019 роках.

Таблиця 1. Витрати з державного та місцевого бюджетів на культуру та спорт у 2017-2019 роках, млрд. грн., [7]

Напрямок витрат	роки				Відхилення	
	2017		2020			
	Державний бюджет	місцеві бюджети	Державний бюджет	місцеві бюджети	Державний бюджет	місцеві бюджети
спорт	2,38	4,56	2,87	6,83	0,49	2,27
культура	7,21	11,0	9,0	14,32	1,89	3,12

Найбільше державного фінансування у сфері спорту спрямовується на:

- розвиток фізкультури, спорту вищих досягнень та резервного спорту;
- підготовку та участь національних збірних в міжнародних змаганнях (Олімпійські ігри, Всесвітні ігри тощо);
- підготовка та участь національних збірних у Паралімпійських та Дефлімпійських іграх;
- підтримка фізкультурно-спортивного товариства «Динамо»;
- фізична та спортивна підготовка учнівської та студентської молоді;
- фінансування реалізації спортивних інфраструктурних проєктів.

Найбільше державного фінансування у сфері культури спрямовується на фінансування:

- національних театрів;
- музеїв та бібліотек;
- кіно;
- видавництво [8].

У порівнянні з країнами ЄС у 2017 році найбільшу частку державних витрат від загального розміру ВВП у секторі «Рекреація, культура і релігія» було зафіксовано в Угорщині - 3,3% та Естонії - 2,1%. Загалом середній показник по Європі витрат на культуру та спортивну індустрію складає приблизно 1 % на кожну. Основними центрами культурних та спортивної індустрій в Європі є: Велика Британія; Нідерланди, Чехія, Норвегія [8].

Культурні та спортивні індустрії загалом розглядаються як інструмент розбудови та відновлення національної та регіональної економіки. Перші дослідження ролі та значення фестивалів та змагань в економічній системі відносяться до 1990-х років. Вони вважаються важливою частиною національної та регіональної культури. З огляду на це, основний економічний ефект від заходів організованих у руслі культурних та спортивних індустрій буде реалізовуватися через систему зайнятості та інвестування. Міжнародні фестивалі та змагання, які забезпечують надходження більших міжнародних грошових потоків на внутрішній ринок, стають все більш важливими. Рух культурних та спортивних індустрій опосередковано впливає на туризм, оскільки підвищує інтерес вітчизняних та іноземних туристів до відвідування певної території, поширення іміджу країни, її бренду та впізнаваності.

Спостерігаються такі економічні ефекти від проведення фестивалів та змагань: збільшення обсягів продажу товарів і послуг, зростання доходів місцевого населення, розширення ринків збуту, збільшення виробництва, підвищення якості товарів і послуг для задоволення потреб іноземних туристів, прискореного відтворення виробництва. структур.

Заходи та івенти, які проводяться в рамках культурних та спортивних індустрій можуть зіграти стабілізуючу роль в національній економіці. Водночас, можуть виникнути і певні економічні загрози: зростання цін, зростання величини альтернативних витрат, необхідності забезпечення безпекових заходів тощо. Водночас розширюються окремі сектори тіньової економіки [1]. Також слід враховувати повторюваність і масштаб подій (фестивалів та змагань), а також можна спостерігати сезонність в економічній динаміці.

Події, які відбуваються в рамках культурних та спортивних індустрій створюють передумови для експорту національних культурних та спортивних продуктів. Аналізуючи позитивні результати заходів та подій культурних та спортивних індустрій варто відмітити регіональний мультиплікаційний ефект, який проявляється у зростанні доходів регіону, створенні нових робочих місць, розбудові інфраструктури, створення середовища сприятливого для підприємництва. Всі стейкхолдери культурних та спортивних індустрій отримують вигоду від проведення подібного роду заходів та подій.

Основною складністю в оцінці впливу подій, які відбуваються в рамках культурних та спортивних індустрій є вимірювання неекономічних результатів, тобто впливу на соціокультурне середовище. Такі події та заходи сприяють зміцненню та згуртованості стейкхолдерів. Міжнародні заходи та події, які відбуваються в рамках культурних та спортивних індустрій сприяють підвищенню обізнаності світової спільноти про країну, її культурний рівень і багаті традиції, створюють позитивний імідж на міжнародному рівні.

Заходи та події, які відбуваються в рамках культурних та спортивних індустрій формують динамічний інформаційно-культурний простір, що в свою чергу стимулює створення нових продуктів вищого та якісного рівня, що забезпечує попит на них.

Також заходи та події, які відбуваються в рамках культурних та спортивних індустрій сприяють розвитку місцевої інфраструктури. Під впливом таких заходів та подій відбуваються певні позитивні соціальні зміни в суспільстві; формується загальна репутація; пропагується культурна ідентичність та здоровий спосіб життя.

Загалом, культурні та спортивні індустрії – перспективна сфера економічної діяльності, також знаходиться на етапі становлення в Україні [8]. Очевидно, що національна економіка як відкрита і динамічна здатна до саморозвитку, а система має функціонувати в єдності з соціокультурним сектором.

Висновки. З наведеного вище можна зробити наступні висновки. Культурна та спортивна індустрії є перспективною сферою економічної підприємницької діяльності. Внесок культурних та спортивних індустрій не обмежується лише внеском, який можна кількісно виміряти. Загалом

культурні та спортивні індустрії є ідеальною ланкою між економікою та суспільством.

Культурні та спортивні індустрії створюють не тільки матеріальне багатство, але сприяють соціальній інтеграції та консолідації населення, підвищенню рівня освіти, гордості від приналежності до певного співтовариства чи певного історичного етапу. Культура та спорт є інструментами створення суспільних цінностей, що має набагато більше значення, ніж створення матеріальних благ.

Культурні та спортивні індустрії змінюють традиційне розуміння моделей економічного зростання, джерел доданої вартості тощо. Визначення місця та ролі культурних та спортивних індустрій висуває нові вимоги до робочої сили, виробничої інфраструктури та інституційного середовища. Ці сфери стають важливим стратегічним інструментом національного та регіонального становлення.

Встановлено, що культурні та спортивні індустрії відіграють важливу роль у процесі залучення інвестицій, креативної робочої сили та туристів. Наразі цілі країни та регіони конкурують за інвестиції та намагаються максимально використати свій культурний та спортивний потенціал для просування країни. Щоб досягти успіху, країни пропонують різноманітні культурні та спортивні продукти, які змінюють якість і стиль життя. На підставі цього визначено, що важливим і вирішальним фактором підвищення привабливості регіону чи країни є культура та спорт.

Культурна та спортивна індустрії і надалі продовжують розглядатися як виключно субсидовані. Переорієнтація на ринкові механізми допомогла б вирішити ті ключові проблеми, які виникають з фінансування. Протягом усієї незалежності України індустрії культури та спорту перетворилися на тіньові ринки. До цього часу державою не створено сприятливих умов для ефективної підприємницької діяльності у сфері культурних та спортивних індустрій, щоб ці галузі могли зайняти гідне місце у системі національного господарства.

1. Гасюк, І. (2013). Інструменти бюджетно-податкового стимулювання розвитку підприємницької діяльності в сфері фізичної культури та спорту. Актуальні проблеми державного управління, (3), 61-64
2. Лукашук, В. І. (2011). Деструктивні фактори розвитку індустрії спорту. Вісник Львівського університету. Серія соціологічна, (5), 287-292.
3. Матросова, Л., & Галюза, І. (2012). Проблеми менеджменту в галузі фізичної культури та спорту. Вісник економічної науки України.
4. Милян, Р. М. (2015). Взаємозв'язок між розвитком індустрії масових заходів та посиленням конкурентоспроможності країни. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент, (11), 74-78.
5. Нікітенко, С. В. (2016). Особливості фінансування фізичної культури та спорту в Україні. Держава та регіони, (1), 53.
6. Нікітенко, С. В. (2015). Організація ефективного державного управління розвитком фізичної культури та спорту в Україні. Стратегія і тактика державного управління, (1-2), 67-73.
7. Офіційний сайт державної служби статистики <https://www.ukrstat.gov.ua/>
8. Проскуріна М.О. Організаційно-економічний механізм культурної індустрії України: Монографія/ М.О. Проскуріна. К.: «Національна академія управління», 2018. – 222 с.
9. Рудя, Я. В. (2013). Розвиток сфери фізичної культури та спорту в ринкових умовах. Науковий Вісник Національної академії внутрішніх справ, (2), 83-88.

10. Самодай, В. (2012). Особливості визначення проблем програми “Концепція загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012–2016 роки”.

11. Черба, В. М., & Герасимова, Є. В. (2017). Стан та перспективи розвитку сфери фізичної культури в Україні. *Економіка та держава*, (7), 70–75.

12. European Cluster Observatory (2015). Case Study on Favourable Framework Conditions to Foster Digital-based Services – pp.40

1. Hasiuk, I. (2013). Instrumenty biudzhetho-podatkovoho stymuliuvannia rozvytku pidpriemnytskoi diialnosti v sferi fizychnoi kultury ta sportu. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*, (3), 61–64

2. Lukashchuk, V. I. (2011). Destruktyvni faktory rozvytku industrii sportu. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia sotsiologichna*, (5), 287–292.

3. Matrosova, L., & Haliuza, I. (2012). Problemy menedzhmentu v haluzi fizychnoi kultury ta sportu. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*.

4. Mylian, R. M. (2015). Vzaiemozviazok mizh rozvytkom industrii masovykh zakhodiv ta posylenniam konkurentospromozhnosti krainy. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriiia: Ekonomika i menedzhment*, (11), 74–78.

5. Nikitenko, S. V. (2016). Osoblyvosti finansuvannia fizychnoi kultury ta sportu v Ukraini. *Derzhava ta rehiony*, (1), 53.

6. Nikitenko, S. V. (2015). Orhanizatsiia efektyvnoho derzhavnoho upravlinnia rozvytkom fizychnoi kultury ta sportu v Ukraini. *Stratehiia i taktyka derzhavnoho upravlinnia*, (1–2), 67–73.

7. Ofitsiyni sait derzhavnoi sluzhby statystyky <https://www.ukrstat.gov.ua/>

8. Proskurina M.O. Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizm kulturnoi industrii Ukrainy: Monohrafiia/ M.O Proskurina. K.: «Natsionalna akademiia upravlinnia», 2018. – 222 s.

9. Rudia, Ya. V. (2013). Rozvytok sfery fizychnoi kultury ta sportu v rynkovykh umovakh. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*, (2), 83–88.

10. Samodai, V. (2012). Osoblyvosti vyznachennia problem prohramy “Kontseptsiiia zahalno-derzhavnoi tsilovoi sotsialnoi prohramy rozvytku fizychnoi kultury i sportu na 2012–2016 roky”.

11. Cherba, V. M., & Herasymova, Ye. V. (2017). Stan ta perspektyvy rozvytku sfery fizychnoi kultury v Ukraini. *Економіка та держава*, (7), 70–75.

12. European Cluster Observatory (2015). Case Study on Favourable Framework Conditions to Foster Digital-based Services – rr.40